

Yiğit, M. (2020). “Mutlak Gelir Hipotezi Çerçevesinde Marjinal Tüketim Eğiliminin Seyri 2006Q1 – 2019Q4 Türkiye Örneği”. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 2 (1), s. 1-16.

MUTLAK GELİR HİPOTEZİ ÇERÇEVESİNDE MARJİNAL TÜKETİM EĞİLİMİNİN SEYRİ 2006Q1 – 2019Q4 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

The Course of Marginal Propensity Of Consume in the Frame of Absolute Income
Hypotesis: The Case of Turkey Between 2006Q1-2019Q4

Mehmet YİĞİT¹

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ekonomi politikalarının belirlenmesi ve ekonomik gidişatın kestirilebilmesi açısından oldukça önemli olan marjinal tüketim eğiliminin, yıllar içindeki seyrini Türkiye için araştırmaktır. Bu amaçla Keynes'in Mutlak Gelir Hipotezi'nden yola çıkılarak harcanabilir gelir ile tüketim ilişkilendirilmiştir. Nihai tüketim harcamaları ve harcanabilir gelir değişkenlerine ait 2006Q1 – 2019Q4 arası kapsayan veriler kullanılmıştır. Eşbütünleşik olduğu Johansen Eşbütünleşme testi ile belirlenen değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki DOLS (Dynamic Ordinary Least Squares, Dinamik En Küçük Kareler) tahmincisi ile araştırılmıştır. Ancak marjinal tüketim eğilimi tek bir dönem için değil 2006 – 2019 dönemi ile 2013-2019 dönemi arasındaki, çeyreklik bazdaki 27 dönem için ayrı ayrı tahmin edilip, zaman içindeki seyri analiz edilmek istenmiştir. Bu şekilde tahmin edilen 27 farklı marjinal tüketim eğiliminden elde edilen seriye bakıldığında düzeyde bariz bir düşüş olduğu gözlemlenmiştir. Bu gözlem de yapısal kırılmaya izin veren Lee Strazicich LM Birim Kök Testi ile sınanmıştır. Buna göre Türkiye'de marjinal tüketim eğilimi düzeyde yapısal kırılmaya uğramış ve 2008 Krizini takip eden dönemde öncesine göre daha düşük bir düzeye gerilemiştir.

Anhtar Kelimeler: Marjinal Tüketim Eğilimi, Mutlak Gelir Hipotezi, Eşbütünleşme, DOLS.

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the trend of Marginal Propensity to Consume which is important for determining economical policies and predicting the course of economy over the years in Turkey. Based on Keynes's Absolute Income hypothesis, disposable income is associated with consumption. For this purpose, data covering the final consumption expenditures and disposable income variables between 2006Q1 - 2019Q4 were used. The long-term relationship between the variables which was determined by the Johansen Cointegration test was investigated with the estimator of DOLS (Dynamic Ordinary

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Yalvaç Büyükkutlu Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, ORCID: 0000-0002-3921-9347, mehmetyigit@isparta.edu.tr

Least Squares). However, the marginal consumption tendency was not estimated for a single period, but for the 27-quarter period between 2006 - 2019 and 2013-2019, and was intended to analyze its trend over time. When we look at the series consisting of 27 different propensity of marginal consumption estimated in this way, there is a clear decrease in the level. This observation was tested by Lee Strazicich LM Unit Root Test which allows to structural break. According to the test result, the series has a clear structural break on the level and decreased to a lower level in the period following 2008 economic crisis compared to period before the crisis.

Keywords: Marginal Propensity of Consume, Absolute Income Hypothesis, Cointegration, DOLS.

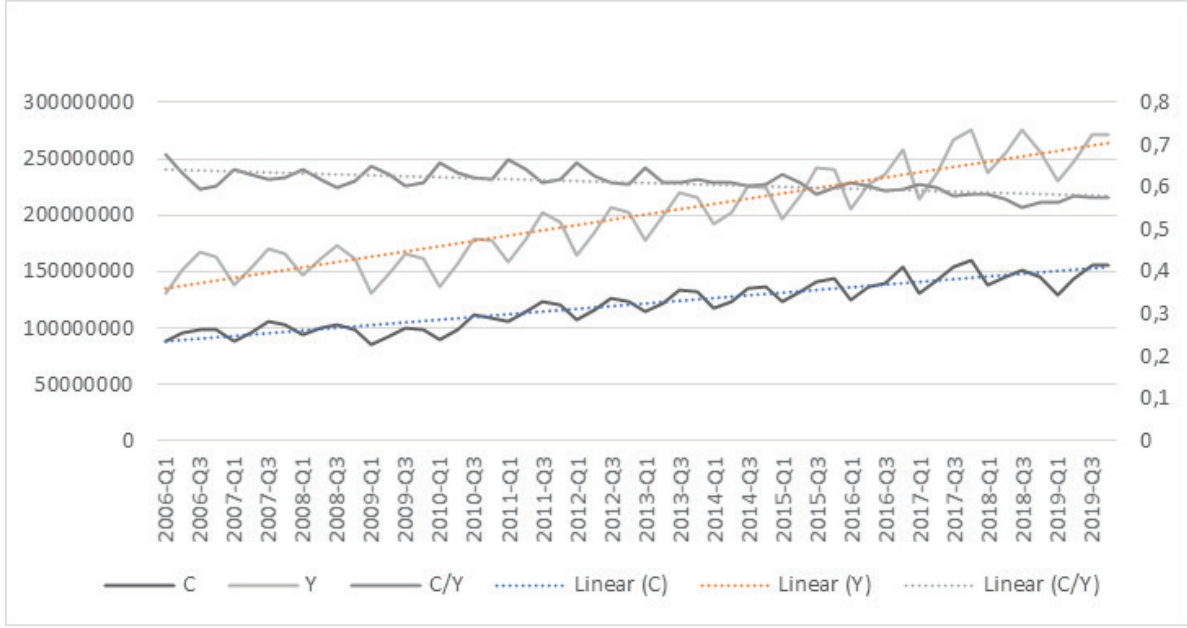
GİRİŞ

Tüketim, ekonomi için, özellikle ekonomik daralma ve genişleme dönemleri için kilit öneme sahip bir değişkendir. Marjinal tüketim eğilimi ise, tüketim harcamalarındaki değişimler ekonomik şokların kaynağı olabileceği için para ve maliye politikaları açısından kritik öneme sahiptir. Tüketim harcamaları, yatırım harcamalarıyla birlikte uzun vadede, yaşam standartlarını belirlemede merkezi bir rol oynamaktadır. Zira mal ve hizmetlerin büyük bölümü tüketim ve yatırım amacıyla talep edilmektedir (Nikbin & Panahi, 2016: 655). Marjinal tüketim eğilimi, harcama çarpanının büyüklüğünü belirlemedeki rolü de göz önüne alındığında, doğası ve seyri politika yapıcıların ve ekonomistlerin her zaman dikkatini çekmektedir (Kelikume, Alabi, & Anetor, 2017: 17). Özellikle ekonomik iş çevrimlerinin durgunluk zamanlarında ekonominin canlandırılması ve sonucunda toparlanmanın sağlanması noktasında kritik bir role sahiptir. Diğer yandan genişleme dönemlerinde de istikrarlı bir büyümenin sağlanması noktasında da aynı kritik öneme sahiptir (Ahmed, Khan, Lodhi, & Memon, 2017: 25).

Yukarıdaki açıklamalar Türkiye ekonomisi için de elbette geçerlidir. Türkiye’de 2006 – 2019 yılları arasına bakıldığında GSMH’nin ortalama %64,9’unu² tüketim harcamaları oluşturmaktadır. Ancak yıllar içinde ortalama tüketim eğiliminin azaldığı da görülebilmektedir. İlgili dönemin başından itibaren tüketim ile gelir arasındaki makasın açılmaya başladığı; yani gelir içinde tüketim harcamaları payının (C/Y) düşmeye başladığı görülse de tüketim harcamalarının yıllar içindeki seyri çok fazla değişmemiştir. Nitekim bu tespit Keynes’in Mutlak Gelir Hipotezi’nin de iddiasıdır. Grafik 1 reel veriler ile bu tespiti görselleştirmektedir.

---

² Yazar tarafından reel veriler kullanılarak hesaplanmıştır.

Grafik - 1: Türkiye’de 2006Q1 – 2019Q4 Yıllar Arasında Ortalama Tüketim

Kaynak: Veriler T.C. Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden (EVDS) elde edilmiştir. Gelir ve harcama serileri 2003 yılı bazlı TÜFE serisiyle deflate edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye ekonomisi için marjinal tüketim eğiliminin yıllar içindeki seyrini, Keynes’in Mutlak Gelir Hipotezi çerçevesinde takip etmektir. Marjinal tüketim eğiliminin seyri, özellikle uygulanacak talep yanlı politikaların beklenen etkileri gösterip göstermeyeceğinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Marjinal tüketim eğiliminin yüksek olması, ekonomide yaşanacak içsel veya dışsal gelir artışlarının yaratacağı gelir akımının da yüksek olacağı (ceteris paribus) anlamına gelmektedir. Marjinal tüketim eğiliminin takip edilmesi ekonominin canlanma eğiliminde mi yoksa daralma eğiliminde mi olduğunun belirlenmesi noktasında da en önemli göstergelerden biridir. Piyasa ekonomisinde gelir yaratımının temel koşulu elde edilen gelirlerin tüketilmesidir. Bu açıdan bakıldığında, politika yapıcıların sağlıklı kararlar verebilmek için ekonominin şu anki durumu ve geleceği ile ilgili bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Dahası, temel makro ekonomik değişkenleri sağlıklı şekilde öngörebilmeleri gerekmektedir (Ceritoğlu, 2013: 1). Nitekim ekonomik faaliyetlerin mevcut düzeyine ilişkin sağlıklı bilgiler geleceğe yönelik tahminlerin isabetliliğini de artırmaktadır (Sinclair, Joutz, & Stekler, 2009). Bu açıdan bakıldığında uygulanacak ekonomi politikalarının etkilerinin öngörülebilmesi ve yönetilebilmesi açısından marjinal tüketim eğiliminin seyrini bilmek faydalı olacaktır.

Çalışmanın devamı şu şekilde tasarlanmıştır: İkinci bölümde Keynes’in Mutlak Gelir Hipotezi ile ilgili bilgi verilecektir. Üçüncü bölüm konuyu, ilgili literatür eşliğinde tartışmayı amaçlamaktadır. Dördüncü bölümde tahmin sonuçları sunulacak ve tartışılacaktır. Beşinci bölüm ise sonuç ve değerlendirmeye ayrılmıştır.

TÜKETİM FONKSİYONU VE MUTLAK GELİR HİPOTEZİ

Tüketim fonksiyonu terimi, ilk kez J. M. Keynes tarafından ünlü *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* isimli kitabıyla literatüre kazandırılmıştır (Ahmed, Khan, Lodhi, & Memon, 2017: 26). Keynes'in öngördüğü tüketim fonksiyonuna göre tüketim, harcanabilir reel gelire bağlı olarak değişecektir. Keynes'in öngördüğü fonksiyon doğrusal bir fonksiyondur ve tüketimin harcanabilir gelire duyarlılığını gösteren katsayı da marjinal tüketim eğilimini ifade etmektedir. Buna göre Keynes tüketim fonksiyonunu;

$$C = C_0 + cY_d, c < 1, \text{ şeklinde ifade etmektedir.}$$

Denklemdaki C toplam tüketimi, gelirden bağımsız tüketimi, c marjinal tüketim eğilimini ve Y_d harcanabilir geliri ifade etmektedir. Gelirdeki değişime karşılık tüketimde meydana gelen değişimi ifade eden marjinal tüketim eğiliminin ise 0 ile 1 arasında bir değer alacağını ifade etmektedir Keynes (Keynes, 1936: 86-90).

Harcanabilir gelire ulaşmak için ise milli gelirden vergileri çıkarıp sübvansiyon harcamalarını eklemek gerekmektedir (Uysal, 2017: 185).

$$Y_d = Y + TR - T$$

Keynes'in tüketimi sadece gelir ile ilişkilendirmesinden sonra iktisatçılardan farklı açılardan eleştiriler gelmiş ve yeni teoriler ortaya atılmıştır. Nispi Gelir Hipotezi, Sürekli Gelir Hipotezi, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi, Zamanlararası Tüketim, Tüketimin Rassal Yürüyüşü bunlardan bazılarıdır.

Tüketim harcamalarını daha iyi analiz etmek ve kurulan modellerin açıklama gücünü yükseltmek üzere krediye ulaşım imkanları, tüketici güveni, faiz oranı (Yıldırım, 2015; Erdoğan, 2007; Arısoy & Aytun, 2014; Ceritoğlu, 2013) gibi değişkenler de modellere eklenmiştir. Ancak literatür incelendiğinde, doğal olarak tüketim harcamalarını açıklamada en önemli değişkenin gelir olduğu görülebilmektedir (Pehlivan & Utkulu, 2007; Erdaş, Erdoğan, & Erdoğan, 2017; Kaya, 2018).

Çoğu zaman ekonomilerde belirli bir tüketim yapısının olduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla da ekonomide bir tane tüketim fonksiyonunun tanımlanabileceği yanılıgısına düşülmektedir. Ancak bu her zaman doğru olmayabilir. Örneğin Campbell ve Mankiw'in (1990) gösterdiği üzere bir ekonomide hem Sürekli Gelir Hipotezi hem de Mutlak Gelir Hipotezi geçerli olabilir. Zira bir ülkedeki insanların bir kısmı gelecekteki gelirlerini de hesaba katarak tüketim yaparken bir kısmı sadece bugünkü gelirine göre tüketim yapabilir (Campbell & Mankiw, 1987: 4). Dolayısıyla bir ekonomide birden fazla teorinin geçerliliği aynı anda desteklenebilir ya da tersi de mümkündür. Bu çalışmanın temel amacı marjinal tüketim eğiliminin zaman içinde değişip değişmediğini; nasıl bir seyir izlediğini anlamak olduğu için Mutlak Gelir Hipotezinin teorik altyapısının yeterli olduğu düşünülmüştür. Zira çalışmanın amacı, teorik tartışmalara odaklanıp, tüketim harcamalarını belirleyen faktörleri tespit etmek ya da hangi teorinin gerçeğe daha yakın sonuçlar verdiğini araştırmak değildir. Bu açıdan bakıldığında pek çok teoriye göre, tüketim harcamalarının temel belirleyicisi gelirdir. Teorilerin pek çoğu tüketim ile öncelikle

geliri ilişkilendirmiştir. Dolayısıyla çalışmanın amacı açısından bakıldığında, tüketim harcamalarının belirleyenlerinden ziyade marjinal tüketim eğiliminin seyrine odaklanıldığı için, Mutlak Gelir Hipotezinin yeterli teorik altyapıyı sağladığı düşünülmektedir.

LİTERATÜR VE TARTIŞMA

Yukarıda da belirtildiği üzere tüketim fonksiyonu, tüketim harcamalarının milli gelirin oluşumundaki ağırlığı nedeniyle pek çok çalışmaya konu olmuştur. Bu çalışmalarda bir yandan tüketim ile gelir arasındaki ilişki hem uzun hem de kısa dönemli dinamikleri açısından incelenirken, diğer yandan tüketimi etkileyen gelir dışındaki değişkenlere de odaklanılmıştır. Örneğin Yıldırım (2015) krediye erişim olanaklarının artmasının toplam tüketim tüketimi ve marjinal tüketim eğilimini nasıl etkilediğini araştırmıştır. Gelir, tüketim harcamaları, yurtiçi krediler ve faiz oranlarının kullanıldığı çalışmada temel amaç kredi olanaklarına ulaşma imkanının artmasının tüketim harcamalarını etkileyip etkilemediğinin belirlenebilmesidir. Bu amaçla 1987-2013 yılları arasını kapsayan dönem, 1987:01-2003:1 ve 2003:0-2013:4 şeklinde (çeyreklik olarak) iki alt dönem olarak ele alınmıştır. Bunun nedeni ise, yazarın tespiti ile ilk dönemin sıkı kredi rejimi, ikinci dönemin ise gevşek kredi rejimi olarak adlandırılmasıdır. Yani yazarın ifadesi ile ilk dönemde yüksek enflasyon, yüksek faiz oranları ve krizler nedeniyle kredi olanaklarına ulaşmak zor iken, ikinci dönemde keskin şekilde düşen enflasyon ve faiz oranlarının yanı sıra, siyasi istikrar ve bankacılık sektörüyle ilgili yapılan düzenlemeler neticesinde sektörün daha sağlıklı bir yapıya kavuşması sonucunda kredi olanaklarına erişmek oldukça kolaylaşmıştır. Dolayısıyla kredi imkanlarına ulaşmanın tüketim harcamalarına etkisi bu iki dönem karşılaştırılarak ölçülebilecektir. Nitekim uzun dönemli ilişki sahibi oldukları belirlenen seriler ile yapılan regresyon analizleri ilk dönemde tüketim harcamalarının bariz bir şekilde gelire bağlı olduğunu gösterirken ($MPC=0,85^3$), ikinci dönemde tüketim harcamalarının gelire bağlılığı ciddi oranda azalmıştır ($MPC=0,68$). Bu azalmanın ise çok yüksek oranda kredi değişkeni ile açıklandığı görülmektedir. İlk dönemde kredi değişkenine ait katsayılar istatistiksel olarak anlamsız iken, ikinci dönemde istatistiksel olarak anlamlı ve 0,138 olarak tahmin edilmiştir. Dolayısıyla net bir şekilde, kredi olanaklarına erişimin kolaylaşmasıyla tüketimin gelire olan bağlılığı da azalmış görülmektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre de gelir, hala tüketim harcamalarının temel belirleyenisidir. Nitekim burada, başka bir çalışmanın konusu olarak tartışılmak üzere, tüketimin nihai belirleyicisinin yine gelir olacağı iddia edilebilir. Kredi olanaklarına ulaşmanın kolaylaşması tüketim harcamalarını artırabilir elbette ancak borçlanmanın nihai belirleyicisi de yine gelir olacaktır.

Kredi olanaklarına erişimin yanında tüketici güveni de tüketim harcamalarının belirleyenlerinden biri olarak ele alınmıştır. Yamak vd. (2019) tüketici güveninin tüketim harcamaları üzerinde etkisinin ne oranda olduğunu sınamak üzere tüketim fonksiyonunu, 2004Q1-2018Q3 dönemi için tahmin etmişlerdir. Bu amaçla oluşturdukları fonksiyonda tüketim harcamalarını açıklamak üzere gelir, faiz oranı, enflasyon ve tüketici güven endeksi değişkenlerine yer vermişlerdir. Bağımsız değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettikleri sonucuna ulaştıktan sonra tahmin ettikleri uzun dönem katsayılarına göre marjinal tüketim eğilimi, tüketici güven endeksinin de dahil olduğu modelde 0,958 iken tüketici güven endeksinin dahil olmadığı modelde 0,944'tür, tüketici güven endeksine ilişkin katsayı ise 0,08'dir.

3 Yazar çalışmada kullandığı modeli, her iki alt dönem için üç farklı tahminciyle tahmin etmiştir. Parantez içinde sunulan MPC ve kredi değişkenine ilişkin katsayı bu tahminlerin ortalamasıdır.

Mutlak Gelir Hipotezi gibi, ampirik çalışmalara konu olmuş bir diğer hipotez Yaşam Boyu Gelir Hipotezidir. Örneğin Kaya (2018) Yaşam Boyu Sürekli Gelir Hipotezi bağlamında kurulan modelde tüketim harcamalarını açıklamak üzere GSYİH ve faiz (serveti temsil etmek üzere) değişkenlerini kullanmıştır. 1998 ile 2016 yıllarını kapsayan çeyreklik veriler ile yapılan analizlerde, değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı ortaya konduktan sonra tahmin edilen uzun dönem katsayılarına göre marjinal tüketim eğilimi 0,74'tür. Serveti temsil etmek üzere kullanılan faiz değişkeninin katsayısı ise -0,03388'dir. Bu katsayı Yıldırım (2015) ile de oldukça farklıdır: Yıldırım (2015)'te faiz değişkenine ilişkin tahmin edilen katsayı, 2003-2013 dönemi için istatistiksel olarak anlamlı ve -0,002'dir.

Hayat Devresi-Sürekli Gelir Hipotezi de ampirik araştırmalara konu olmuş hipotezlerden biridir. Pehlivan ve Utkulu (2007), Türkiye için tüketim fonksiyonunu 1987-2006 yılları arasına ait çeyreklik verilerle, Hayat Devresi-Sürekli Gelir Hipotezi çerçevesinde tahmin etmişlerdir. Bu amaçla tüketim harcamaları ile GSYİH ve faiz değişkenleri kullanılmıştır. Uzun dönemde birlikte hareket ettiği belirlenen serilerle yapılan uzun dönem tahminlerine göre marjinal tüketim eğilimi 0,92 iken faiz değişkenine ilişkin katsayı 0,02'dir.

Erdaş vd. (2017) tüketim harcamalarını belirleyen faktörleri, 1980-2015 dönemi için analiz etmişlerdir. Bu amaçla milli gelir, enflasyon, tasarruf ve ithalat değişkenleri kullanılan çalışmada tüketim harcamaları enflasyon ve teorilerle de uyumlu olarak tasarruflarla negatif ilişki, gelir ile yine teorilerle uyumlu olmak üzere pozitif ilişki tespit etmişlerdir. İthalat değişkeni ise yazarların analizlerine göre tüketim harcamalarını anlamlı şekilde etkilememektedir. Uzun dönemli ilişkiye sahip olduğu belirlenen değişkenlere ait tahmin sonuçlarına göre marjinal tüketim eğilimi 1,28'dir. Nikbin ve Panahi (2016) de Erdaş vd. (2017) ile benzer bir marjinal tüketim eğilimi tahminlemişlerdir. İran için tüketim fonksiyonunu, 1978-2012 dönemi için yıllık verilerle tahmin etmişlerdir. Buna göre, toplam tüketim harcamalarının bağımlı değişken olduğu modelde, tüketim harcamalarının bir önceki dönem aldığı değer, milli gelir ve enflasyon bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Ulaştıkları sonuçlara göre kısa dönemde marjinal tüketim eğilimi 0,56 iken uzun dönemde 1,13'tür. Her iki çalışmada da uzun dönemde marjinal tüketim eğilimi 1'den büyüktür. Kelikume, Alabi and Anetor, 2017 yılındaki çalışmalarında Nijerya ekonomisi için tüketim fonksiyonunu tahmin etmişlerdir. 1980-2014 yılları arasındaki yıllık verileri kullanarak, tüketim harcamalarını milli gelir ve faiz oranıyla ilişkilendirmişlerdir. Ulaştıkları sonuçlara göre marjinal tüketim eğilimi 1'e eşittir. Yani kazanılan ilave gelirin tamamı tüketim dönüştürülmektedir. Faiz oranının ise tüketim harcamaları üzerinde açıklayıcı bir etkisi bulunmamaktadır. Kabongo (2018) Güney Afrika için Mutlak Gelir Hipotezi'nin geçerliliğini sınamak üzere 1984-2015 yılları arasındaki çeyreklik harcanabilir gelir, hanehalkı tüketim harcamaları ve faiz oranı değişkenlerini kullanmıştır. Aralarında uzun dönemli ilişki olduğunu tespit ettiği bu değişkenlerle, regresyon analiziyle kısa dönem ve uzun dönem katsayılarını tahmin etmiştir. Ancak Mutlak Gelir Hipotezi ve Sürekli Gelir Hipotezi'ni sınamak için üç farklı model kullanmıştır. Birinci model Mutlak Gelir Hipotezi'nin öngördüğü şekilde kurulmuşken, ikinci modelde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin gecikmeleri yer alırken, üçüncü modelde ikinci modeldeki değişkenlere faiz oranı ve gecikmeleri de eklenmiştir. Buna göre Mutlak Gelir Hipotezinin öngördüğü denklemde tahmin edilen marjinal tüketim eğilimi 1,05 iken, diğer iki modelde birbirlerine çok yakın, sırasıyla 0,099 ve 0,1 olarak tahmin edilmiştir. Yazar marjinal tüketim

eğilimindeki bu keskin düşüşü Mutlak Gelir Hipotezi'nin Güney Afrika için açıklayıcılığının düşük olduğu şeklinde yorumlamış ve sosyo-ekonomik yapı, gelir adaletsizliği, refahın dağılımı ve kültürel farklılıkların da dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.

Fakhrai and Mansouri, (2008), 10'da 1'lik gelir gruplarını baz alarak marjinal tüketim eğilimini tahmin etmişlerdir. Tahmin sonuçlarına göre, gelir arttıkça marjinal tüketim eğilimi düşmektedir. Buna göre düşük gelir grubunda marjinal tüketim eğilimi 0,97 olarak tahmin edilmişken, yüksek gelir grubunda 0,66'dır. Gelir gruplarından bağımsız olarak tahmin edilen uzun dönem marjinal tüketim eğilimi ise 0,81'dir. Yüksek gelir gruplarında, düşük gelir gruplarına göre marjinal tüketim eğiliminin daha düşük olması açısından Tekin (2018) de Fakhrai ve Mansouri (2008) ile benzer bir sonuca ulaşmıştır. Ancak Tekin (2018)'in gelir grupları ülkeler bazındadır. Tekin (2018) 73 gelişmekte olan ülke için Mutlak Gelir Hipotezi'ni sınamıştır. Ülkeleri hem gelir düzeylerine göre hem de bölgesel olarak üçer kategoriye ayırıp sabit ve rassal etkiler tahmincileriyle modelleri tahmin etmiştir. Ulaştığı sonuçlara göre gelir düzeyi yükseldikçe ortalama marjinal tüketim eğilimi ve ortalama tüketim eğilimi azalmaktadır. Bölgesel olarak incelendiğinde ise Asya ve Latin Amerika bölgelerindeki ülkelerde ortalama marjinal tüketim eğilimleri birbirine çok yakın iken (sırasıyla 0,47, 0,44) Afrika bölgesinde daha yüksek bir değer almaktadır (0,61). Çalışmaya göre kısa dönem açısından Keynesyen Mutlak Gelir Hipotezi desteklenmektedir.

Au ve Yeung (2018), aralarındaki ilişkinin pek çok çalışmayla gösterilen gelir ve tüketimin, tüm tüketim kalemlerinde kısa ve uzun vadede aynı seyredip seyretmediğini araştırmışlardır. Bu amaçla dayanıklı tüketim malları, dayanıksız tüketim malları, gıda, hizmet ve ithal ürünlere yapılan harcamaları veri seti olarak almışlardır. Ulaştıkları sonuçlara göre uzun dönemde gelir ile dayanıklı olmayan mallar hariç tüketim kalemleri birlikte hareket etmektedir. Ancak kısa dönemde değişkenlerin birlikte hareket etmedikleri bulgulanmıştır. Dolayısıyla, örneklemi olan Hong Kong'ta kısa dönemli gelir şoklarının tüketim harcamaları üzerinde anlamlı etkiye sahip olmayacağını ifade etmişlerdir.

Mehta (2020) Hindistan'da tüketim ve tasarruf harcamalarını Mutlak Gelir Hipotezi çerçevesinde, 1951-2018 arası yıllık veriler ile araştırmıştır. İlgili tarih aralığındaki üç alt dönem için tahminler yaparak marjinal tüketim eğilimi ve marjinal tasarruf eğiliminin zaman içindeki seyri belirlemeye çalışmıştır. Bu amaçla 1951-1970, 1971-1990 ve 1991-2018 alt dönemlerini kullanmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre günümüze gelindikçe marjinal tüketim eğilimi düşerken, marjinal tasarruf eğilimi bariz bir şekilde artmaktadır. Çalışmada bu eğilimin nedeni 1991 yılından itibaren uygulanmaya başlanan yeni ekonomi programı olduğu belirtilmektedir.

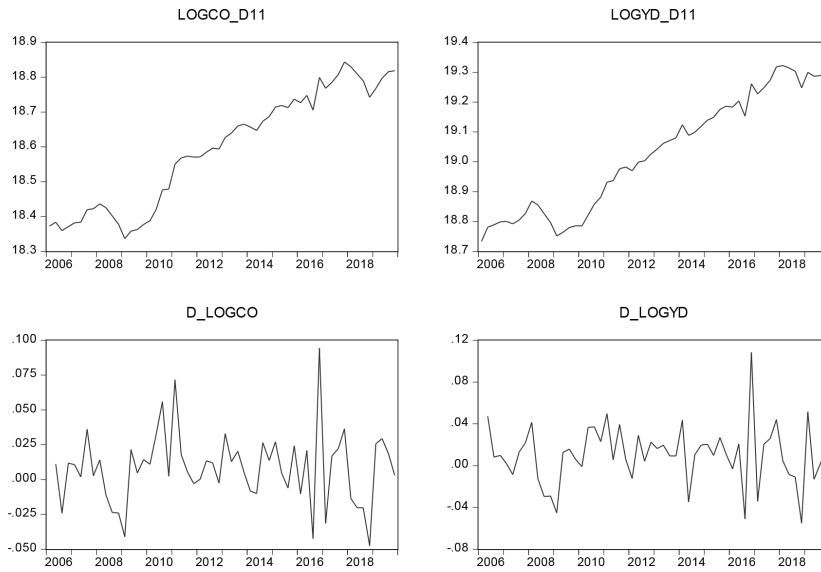
Khan, Yousaf ve Nishat (2011) Pakistan için Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin geçerliliğini sınamak istemişlerdir. Bu amaçla 1971-2009 yıllarını kapsayan yıllık veriler kullanmışlardır. Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nin reddine neden olabilecek nedenlere odaklanılan çalışmada, dahil edilen değişkenlerde ve yöntemlerde farklılaşan farklı modeller ile tahminler yapılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre Pakistan'da Yaşam Boyu Gelir Hipotezi nakit kısıtı nedeniyle geçersizdir. Buna karşılık Mutlak Gelir Hipotezi Pakistan'daki tüketim harcamalarını açıklamaya Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nden daha uygundur. Ammad ve Ahmed (2020) de Pakistan için Yaşam Boyu Gelir Hipotezi ile Mutlak Gelir Hipotezi'nin geçerliliğini araştırmışlardır. Ülkedeki tasarruf davranışını araştırmak için yapılan çalışmada yazarların

ulaştıkları sonuçlar Khan, Yousef ve Nishat (2011) ile benzerlik göstermektedir. Sonuçlara göre Pakistan'da, sosyal ve kültürel nedenlerle gelecek için bugünkü tüketimden vazgeçilmediği için Mutlak Gelir Hipotezi, Yaşam Boyu Gelir Hipotezi'nden daha açıklayıcıdır.

VERİ VE YÖNTEM

Çalışmada kullanılan veriler 2006 yılının ilk çeyreğiyle 2019 yılının son çeyreğini arasındaki dönemi kapsamaktadır ve T.C. Merkez Bankası Veri Dağıtım Sisteminden (EVDS) elde edilmiştir. Analiz döneminin 2006 yılından başlamasının nedeni harcanabilir gelir hesaplanırken kullanılan bazı serilere ilişkin verilerin bu yıldan önce mevcut olmamasıdır. Keynes'in Mutlak Gelir Hipotezinin temel alındığı bu çalışmada toplam tüketim harcamaları, harcanabilir gelir ile ilişkilendirilmiştir. Değişkenler üzerindeki analizler logaritmaları alınarak yapılmıştır. Mevsimsellik gösterdiği belirlenen seriler, X-13 yöntemi ile mevsimsellikten arındırılmıştır. Harcanabilir gelire ulaşmak için gereken seriler de yine EVDS'den elde edilmiştir. Hipotezin tanımı gereği milli gelirden dolayı ve dolaysız vergiler çıkarılmış ve transfer harcamaları eklenmiştir. Tüm seriler 2003 yılı bazlı TÜFE endeksiyle deflate edilmiştir. Tüketim ile harcanabilir gelir arasındaki ilişki öncelikle eşbütünleşme analizi ile incelenmiştir. Buradaki amaç öncelikle seriler arasındaki uzun dönemli ilişki olup olmadığını göstermektir. Eğer aralarında uzun dönemli ilişki var ise serilerin düzey değerleri ile regresyon analizi yapılmasına imkan veren yöntemlerden biri olan DOLS (Dynamic Ordinary Least Squares; Dinamik En Küçük Kareler) yöntemiyle marjinal tüketim eğilimi, alt dönemler itibariyle hesaplanacak ve zaman içerisindeki eğilimi izlenebilecektir. Zira bu yöntem, bağımsız değişkenlerdeki içsellik sorunu ve otokorelasyonun varlığı durumunda da güçlü ve tutarlı tahminler üretebilmektedir (Esteve & Requena, 2006: 118). Aynı zamanda değişen varyans sorununa karşı da dirençli tahminler üretebilmektedir.

Grafik - 2: Tüketim Harcamaları ve Harcanabilir Gelir Değişkenlerinin Düzey ve Birinci Farklarının Zamana Karşı Seyirleri⁴

4 LOGCO_D11, LOGCO_D11 (Logaritmaları alınmış ve X-13 Yöntemiyle mevsimsel düzeltme yapılmış serileri ifade etmektedir: Sırasıyla tüketim harcamaları ve harcanabilir gelir.)

Nitekim değişkenlerin zamana karşı seyirleri de izlendiğinde çok benzer bir yapı sergiledikleri de görülebilmektedir. Aralarındaki korelasyon %99,15 olan gelir ve tüketim harcamaları serilerinin arasında hem teorik açıdan hem de görsel açısından uzun dönemli bir ilişki beklemek de yerinde olacaktır. Bu amaçla öncelikle serilerin eşbütünleşme derecelerinin, başka bir deyişle durağanlık durumlarının belirlenmesi gerekmektedir.

Durağanlık durumlarının belirlenmesi amacıyla Lee Strazicich LM Birim Kök Testi uygulanmıştır. İki yapısal kırılmaya izin veren bu testin seçilmesinin nedeni özellikle 2008 krizinin olası etkisinin yakalanabilmesidir. Ancak serilere ilişkin grafiklere bakıldığında 2008 yılındaki krizin etkisi olmasından şüphelenilebilecek bir “U” şeklinin yanında 2015-2016 döneminden itibaren bir yataylaşma da dikkat çekmektedir. Bu nedenle Lee Strazicich LM Birim Kök Testi, iki yapısal kırılmayla hem düzeyde hem de trendde kırılmaya izin veren Model C ile tahmin edilmiştir.

Lee Strazicich LM birim kök testinde düzeyde kırılmaya izin veren denklem Model A olarak adlandırılırken hem düzeyde hem de trendde kırılmaya izin veren denklem Model C olarak adlandırılmaktadır (Arı & Özcan, 2015: 33-34). Sadece eğimde kırılmaya izin veren model ise Model B’dir. Ancak Model C’nin, A ve B modellerine göre daha üstün olduğu belirtilmektedir (Sen, 2003). Serilerin düzey değerleri için iki kırılmalı C Modeli ve fark değerleri içinse düzeyde tek kırılmaya izin veren A Modeli tahmin edilmiş ve sonuçlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo - 1: Lee Strazicich LM Birim Kök Testi Sonuçları

		LOGCO_D11	LOGYD_D11
Düzye Değerleriyle Model C	Test İstatistiği	-5.319761	-5.406456
	Gecikme Uzunluğu	2	7
	Kırılma Tarihleri	2010Q1 - 2016Q3	2008Q4 - 016Q2
	Kritik Değerler (%1, %5, %10)	-6.691, -6.152, -5.798	
Birinci Fark Değerleriyle Model A	Test İstatistiği	-5.263817	-5.640534
	Gecikme Uzunluğu	5	8
	Kırılma Tarihleri	2010Q1	2010Q2
	Kritik Değerler (%1, %5, %10)	-4.084000	-4.735087
		-3.487000	-4.164043
	-3.185000	-3.873130	

Tablo 1’den görüldüğü üzere seriler düzey değerleri itibariyle düzeyde ve trendde iki yapısal kırılma varsayımı altında birim kök içermekteyken, yani durağan değil iken, birinci farkları alındığında ve düzeyde tek kırılma varsayıldığında durağan hale gelmektedirler. Serilerin fark grafiklerine bakıldığında trend içermedikleri görülmektedir. Ancak, 2008 krizinden kaynaklanacak muhtemel bir yapısal kırılmayı göz önünde bulundurmak üzere Model A tek kırılma varsayımı altında tahmin edilmiştir. Dolayısıyla birim kök testi sonuçlarına göre seriler aynı düzeyde (I(1)) durağan hale gelmektedirler. İki serinin

durağanlık düzeyleri aynı olduğu için Johansen Eşbütünleşme Testi uygulanabilecektir. Bunun için önce bir VAR Modeli kurularak uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla serilerin düzey değerleri ile bir VAR Modeli tahmin edilmiş ve bilgi kriterleri yardımı ile uygun gecikme sayısı belirlenmiştir. LR, SC ve HQ bilgi kriterlerine göre uygun gecikme sayısının bir olduğunu gösteren Tablo 2 aşağıdadır. FPE ve AIC bilgi kriterleri ise iki gecikmeyi uygun gecikme sayısı olarak belirlemişlerdir. Ancak daha fazla bilgi kriterinin bir gecikmeyi uygun olarak belirlemesi ve verilerin çeyreklik olması göz önünde bulundurulduğunda bir gecikmenin seçilmesinin uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo - 2: Johansen Eş-Bütünleşme Testi için Bazı Bilgi Kriterlerine Göre Uygun Gecikme Uzunlukları

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	140.7052	NA	1.65e-05	-5.334816	-5.259769	-5.306045
1	262.5980	229.7210*	1.77e-07	-9.869154	-9.644010*	-9.782839*
2	267.7172	9.253921	1.70e-07*	-9.912200*	-9.536960	-9.768342
3	271.4128	6.396260	1.72e-07	-9.900492	-9.375158	-9.699091
4	271.5745	0.267389	2.01e-07	-9.752865	-9.077434	-9.493921

Uygun gecikme uzunluğunun bir olarak belirlenmesinden sonra eş-bütünleşme analizi için kurulması gereken modelin trend ve sabit spesifikasyonu da Akaike ve Schwarz Bilgi Kriterlerine göre trendsiz sabitli model olarak belirlenmiş ve sonuçları Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo - 3: Akaike ve Schwarz Bilgi Kriterlerine Göre Johansen Eşbütünleşme Testi için Uygun Model Spesifikasyon Seçimi

Veri Trendi	Yok	Yok	Doğrusal	Doğrusal	Quadratik
Rank veya Eşbütünleşik vektör sayısı	Sabit ve trend yok	Sabit var trend yok	Sabit var trend yok	Sabit ve trend var	Sabit ve trend var
Akaike Bilgi Kriteri					
0	-9.547470	-9.547470	-9.631404	-9.631404	-9.557693
1	-9.661713	-9.835683	-9.854745*	-9.830370	-9.793363
2	-9.532161	-9.714209	-9.714209	-9.807710	-9.807710
Schwarz Bilgi Kriteri					
0	-9.400138	-9.400138	-9.410406	-9.410406	-9.263029
1	-9.367049	-9.504186*	-9.486415	-9.425206	-9.351366
2	-9.090164	-9.198546	-9.198546	-9.218381	-9.218381

Tablo 3’teki sonuçlar incelendiğinde her iki bilgi kriterinin de bir eşbütünleşik vektör olduğunu ifade eden spesifikasyonlar önerdiği görülmektedir. Ancak veriler için doğrusal trendli bir spesifikasyonun tercih edilmesinin daha uygun olduğu düşünülmektedir. Nitekim serilerin grafikleri incelendiğinde de sahip oldukları trend görülmektedir. Dolayısıyla Akaike Bilgi kriterinin önerdiği, veriler için doğrusal trendli, model için ise trendsiz sabitli spesifikasyon eşbütünleşme testi için seçilmiş ve sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo - 4: Johansen Eş-Bütünleşme Analizi Sonuçları

H0 Hipotezi	Trace Testi			En Büyük Karakteristik Kök Testi		
	Test İstatistiği	Kritik Değer (%5)	Olasılık	Test İstatistiği	Kritik Değer (%5)	Olasılık
0	20.47142	15.49471	0.0082	20.06041	14.26460	0.0054
1	0.411011	3.841466	0.5215	0.411011	3.841466	0.5215

Tablo 4'deki sonuçlara göre eşbütünleşik denklem olmadığı yönündeki ilk hipotez reddedilmiş ve dolayısıyla da serilerin eşbütünleşik olduklarına, yani uzun dönemli bir dengeye sahip olduklarına karar verilmiştir. Eşbütünleşik olduğu belirlenen serilerin düzey değerleri ile yapılacak regresyon analizi sahte regresyon sorunu içermeyecektir (Enders, 1996: 151). Marjinal tüketim eğilimini tahmin etmek üzere DOLS (Dynamic Ordinary Least Squares, Dinamik En Küçük Kareler) yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın amacı zaman içinde marjinal tüketim eğiliminde bir değişiklik meydana gelip gelmediğinin belirlenmesidir. Bu amaçla 2006Q1 – 2019Q4 dönemindeki 56 gözlem ile başlanıp, her defasında bir gözlem eksiltilecek, 2012Q3-2019Q4 arasındaki 30 gözlem ile son tahmin yapılmıştır. Yani günümüze en uzak zamandan başlanıp, zaman aralığı günümüze doğru daraltılmıştır. Bu şekilde, 2006Q1 – 2019Q4 arasındaki 27 alt dönem için 27 tahmin DOLS yöntemiyle yapılmış ve sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo - 5: 2006Q1-2019Q4 ile 2012Q3-2019Q4 Arasındaki 27 Alt Döneme Ait Marjinal Tüketim Eğilimi Tahmin Sonuçları

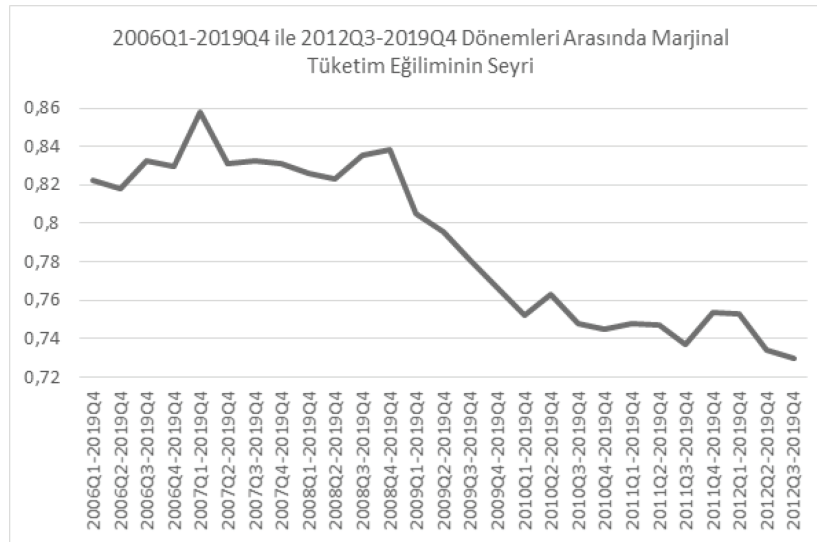
Bağımlı Değişken: LogC						
	Bağımsız de- ğişken	Öncül/ Gecikme	Katsayı (MPC)	Standard Hata	t-istatistiği	Olasılık
1	LogY _d	3/4	0.822574	0.018294	44.96310	0.0000
2	LogY _d	3/4	0.818295	0.017900	45.71530	0.0000
3	LogY _d	5/4	0.832415	0.015529	53.60339	0.0000
4	LogY _d	5/4	0.829563	0.015470	53.62319	0.0000
5	LogY _d	5/0	0.858009	0.017828	48.12604	0.0000
6	LogY _d	0/0	0.831177	0.027036	30.74326	0.0000
7	LogY _d	0/0	0.832491	0.028148	29.57499	0.0000
8	LogY _d	0/0	0.831187	0.029177	28.48792	0.0000
9	LogY _d	0/0	0.826283	0.029330	28.17228	0.0000
10	LogY _d	0/0	0.822858	0.030546	26.93795	0.0000
11	LogY _d	2/0	0.835349	0.028241	29.57943	0.0000
12	LogY _d	2/0	0.838022	0.031774	26.37444	0.0000
13	LogY _d	0/0	0.804863	0.035777	22.49665	0.0000
14	LogY _d	0/0	0.795383	0.036489	21.79777	0.0000
15	LogY _d	0/0	0.781179	0.034680	22.52533	0.0000
16	LogY _d	0/0	0.766641	0.032620	23.50197	0.0000
17	LogY _d	0/0	0.751923	0.029895	25.15193	0.0000
18	LogY _d	2/1*	0.763036	0.018788	40.61278	0.0000

19	$\text{Log}Y_d$	2/1*	0.748175	0.014774	50.64053	0.0000
20	$\text{Log}Y_d$	2/1*	0.744977	0.016334	45.60969	0.0000
21	$\text{Log}Y_d$	2/1*	0.748224	0.018393	40.67970	0.0000
22	$\text{Log}Y_d$	2/1*	0.747483	0.019981	37.40887	0.0000
23	$\text{Log}Y_d$	6/7	0.737097	0.015156	48.63463	0.0000
24	$\text{Log}Y_d$	2/2*	0.753384	0.021953	34.31732	0.0000
25	$\text{Log}Y_d$	2/2*	0.753321	0.028126	26.78352	0.0000
26	$\text{Log}Y_d$	2/0	0.734454	0.039225	18.72406	0.0000
27	$\text{Log}Y_d$	5/3	0.730202	0.036275	20.12967	0.0000

* Maksimum gecikme ve öncül sayısı Schwarz Bilgi kriterine göre otomatik olarak seçilmiştir. Ancak gözlem yetersizliğinden dolayı otomatik seçim yapılamayan durumlarda maksimum gecikme sayısı 4 ile sınırlandırılmıştır. Trend spesifikasyonu, teori gereği marjinal tüketim eğiliminin sabit kalması beklendiği için “düzey” olarak seçilmiştir. Katsayı-Kovaryans matrisi HAC (Newey-West) olarak seçilmiştir.

DOLS yöntemiyle tahmin edilmiş katsayılar incelendiğinde, marjinal tüketim eğiliminin ilk dönemden son öneme kadar bariz bir şekilde düşüş gösterdiği görülmektedir. Dönemin en geniş ele alındığı aralıkta (2006Q1-2019Q4) marjinal tüketim eğilimi yaklaşık 0,82 olarak tahmin edilirken, dönemin en dar ele alındığı aralıkta (2012Q3-2019Q4) yani günümüze yaklaşıldıkça marjinal tüketim eğilimi 0,73 olarak tahmin edilmiştir. Nitekim bu iki dönem arasında da marjinal tüketim eğilimi trend olarak da düşüş göstermiştir. Ancak bu düşüşü, trendin düşüş eğilimi göstermesi olarak değil, marjinal tüketim eğiliminin düzeyinin değişmesi (düşmesi) olarak nitelemek daha doğru görünmektedir. Grafik 2 bu nitelemenin neden daha doğru olduğunun görülmesine yardımcı olmaktadır.

Grafik - 3: 2006Q1-2019Q4 ile 2012Q3-2019Q4 Dönemleri Arasında Marjinal Tüketim Eğiliminin Seyri

Grafik 2 incelendiğinde marjinal tüketim eğiliminin 2006Q1 – 2019Q4 dönemi ile 2008Q4-2019Q4 dönemi arasında ortalama 0,83 olduğunu, azalışın bitip tekrar yatay seyretmeye başladığı 2010Q1-

2019Q4 dönemi ile son tahminin yapıldığı 2012Q3-2019Q4 dönemleri arasında ise ortalama 0,746 olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla burada trendin değil ancak düzeyin değiştiği, ekonometrik tabirle düzeyde bir yapısal kırılma olduğu görülebilmektedir. Bu iddianın sınanabilmesi içinse düzeyde tek kırılmaya izin veren yapısal kırılmalı Lee Strazicich LM Birim Kök Testinden yararlanılacaktır. Sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo - 6: Marjinal Tüketim Eğilimi Serisine İlişkin Düzeyde Tek Kırılmalı Lee Strazicich LM Birim Kök Testi Sonuçları

	Model A
Test İstatistiği	-2.529132
Gecikme Uzunluğu	7
Kırılma Tarihi	2010Q1-2019Q4
Kritik Değerler (%1, %5, %10)	-4.084, -3.487, -3.185

Yukarıda belirtilen iddia detaylandırılarak şu şekilde ifade edilebilir: Marjinal tüketim eğilimi bir kez yapısal kırılmaya uğrayarak daha önce bulunduğu ortalama 0,83 düzeyinden 0,746 düzeyine gerilemiştir. Bu iddia gereği Lee Strazicich LM Birim Kök Testi, düzeyde tek kırılma ile gerçekleştirilmiştir. Tablo 6’da raporlanan sonuçlara göre yapısal kırılma altında birim kök bulunduğunu ifade eden H_0 sıfır hipotezi reddedilememektedir. Dolayısıyla marjinal tüketim eğilimi serisinin yapısal kırılmalı birim köke sahip olduğu hipotezi desteklenmiş olmaktadır. Modelde içsel olarak belirlenen kırılma tarihi ise 2010Q1-2019Q4 dönemini işaret etmektedir. Bu dönem Grafik 3’te de açıkça görülebilen, 2008Q4-2019Q4 dönemi ile başlayan düşüş eğiliminin yeni bir düzeye oturduğu dönemin başlangıcıdır.

SONUÇ

Marjinal tüketim eğilimi bütün ekonomiler için takip edilmesi gereken göstergelerden biridir. Hem ekonominin talep yanlı gidişatı yönünden bilgi vermekte hem de uygulanabilecek, özellikle talep yanlı politikaların etkinliğini öngörmede en önemli değişkenlerden biridir. Bu nedenle dinamik bir şekilde takip edilmesinde fayda vardır. Bu çalışmada ortaya konan sonuçlara göre Türkiye’de marjinal tüketim eğilimi zaman içinde bir yapısal kırılmaya uğrayarak kırılmadan önceki döneme göre daha düşük bir düzeye gerilemiştir. Kırılmanın yaşandığı tarihe bakıldığında 2010Q1-2019Q4 dönemi olduğu görülmektedir. Yani kırılma 2010 yılının ilk çeyreğiyle gerçekleşmiştir. Özellikle Grafik 3 incelendiğinde kırılmanın başladığı zaman ise 2008 yılının son çeyreği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihten, kırılmanın yaşandığı 2010 yılının son çeyreğine kadar geçen dört çeyreklik, yani bir yıllık dönemde marjinal tüketim eğilimindeki düşüş eğilimi bariz şekilde görülmektedir. Düşüş eğiliminin başladığı tarih göz önüne alındığında (2008Q4) bu etkinin 2008 yılında yaşanan ekonomik krizden kaynaklandığını düşünmek son derece yerinde olacaktır. Zira gelirlerin düştüğü, ciddi istihdam daralmalarının yaşandığı böyle bir küresel kriz döneminin insanları tüketim harcamalarını azaltmaya, daha ihtiyatlı davranmaya yöneltmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Böyle küresel ölçekli bir krizden sonra Türkiye’deki marjinal tüketim eğiliminin düşmesi için ele alınan dönemde en güçlü nedenin 2008 yılındaki ekonomik kriz olduğu düşünülmektedir. Nitekim ekonomik krizlerin kişi başı tüketim harcamalarını düşürdüğü Dutt ve Padmanabhan (2011) tarafından da bulgulanmıştır. Dilek ve Çolakoğlu (2011) tüketim harcamalarının krizden olumsuz etkilendiğini ortaya koyarken, Lee, Rabanal ve Sandri (2010) ise krizden önce Amerika’da yüzde

95'in üzerinde olan marjinal tüketim eğiliminin krizden sonra %92'ye düştüğünü, tasarruf oranının da yüzde %'5e yükseldiğini belirtmişlerdir (Lee, Rabanal, & Sandri, 2010: 4). Bu açıdan bakıldığında ulaşılan sonucun literatür ve beklentilerle uyumlu olduğu söylenebilir. 2008 yılındaki ekonomik krizin marjinal tüketim eğilimini düşürüp düşürmediği, düşürdüyse bunun davranışsal, mikro ekonomik ve makroekonomik nedenleri başka çalışmaların konuları olabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, M., Khan, K., Lodhi, A. S., & Memon, M. H. (2017). Estimation Of Aggregate Consumption Function For High Income Countries. *Pakistan Business Review*, 19(1), 24-45.
- Ammad, S., & Ahmed, Q. M. (2020). Comparative Efficacy of Life-Cycle and Absolute Income Hypothesis in Pakistan. *The Journal of Developing Areas*, 54(1), 75-87.
- Arı, A., & Özcan, B. (2015). Tüketim-Gelir Oranının Durağanlığı: Türkiye Örneği. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(3), 23-46.
- Arısoy, İ., & Aytun, C. (2014). Türkiye’de Tüketim Harcamaları, Krediler ve Tüketici Güveni Arasındaki İlişkilerin Analizi. *Business and Economics Research Journal*, 5(2), 33-45.
- Au, A. K., & Yeung, M. C. (2018). Short-Run and Long-Run Co-Movements in the Income-Consumption Relationship. *Theoretical Economics Letters*, 8, 814-819.
- Campell, J. Y., & Mankiw, N. G. (1987). *Permanent Income, Current Income, and Consumption*. Working Paper No 2436. Natinal Bureau of Economic Research.
- Ceritoğlu, E. (2013). *Household Expectations and Household Consumption Expenditures: The Case of Turkey*. T.C. Merkez Bankası.
- Dilek, S., & Çolakoğlu, N. (2011). The Relationship Between Income and Consumption After Global Financial Crisis. *China-USA Business Review*, 10(12), 1221-1230.
- Dutt , P., & Padmanabhan , V. (2011). Crisis and Consumption Smoothing. *Marketing Science*, 30(3), 194-512.
- Enders, W. (1996). *RATS Handbook for Econometric Time Series* (First Edition b.). John Wiley & Sons.
- Erdaş, H., Erdoğan, S., & Erdoğan, A. (2017). Türkiye’de Hanehalkı Tüketim Harcamalarının Belirleyicileri. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 6(1), 309-326.
- Erdođdu, O. (2007). Tüketim Harcamaları ve Güven. *Ekonomik Yaklaşım*, 18(64), 93-102.
- Esteve, V., & Requena, F. (2006). A Cointegration Analysis of Car Advertising and Sales Data in the Presence of Structural Change. *International Journal of Economics of the Business*, 13(1), 111-128.
- Fakhrai, E., & Mansouri, S. A. (2008). Estimation of long-run consumption function using ARDL approach and short-run consumption relation calculation of Iran. *Journal of Quantitative Economics*, 2, 23-48.
- Kabongo, B. K. (2018). Modelling Real Private Consumption Expenditure in South Africa to Test the Absolute Income Hypothesis. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 10(5), 138-155.
- Kaya, S. (2018). Türkiye’nin Tüketim Fonksiyonu: Yapısal Kırılmalı Zaman Serisi Analizi (1998-2016). *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-34.
- Kelikume, I., Alabi, F., & Anetor, F. O. (2017). Nigeria Consumption Function – An Empirical Test Of the Permanent Income Hypothesis. *Journal of Global Economics, Management and Business Research*, 9(1), 17-24.

- Keynes, J. M. (1936). *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*. (U. S. Akalın, Çev.) İstanbul: Kalkedon.
- Khan, K., Yousaf, H., & Nishat, M. (2011). Permanent Income Hypothesis, Myopia And Liquidity Constraints: A Case Study Of Pakistan. *Eighth International Conference on Recent Advances in Statistics "Statistics, Biostatistics and Econometrics"* (s. 107-112). Lahore: ISOSS.
- Lee, J., Rabanal, P., & Sandri, D. (2010). *U.S. Consumption after the 2008 Crisis*. International Monetary Fund. 05 19, 2020 tarihinde <https://www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2010/spn1001.pdf> adresinden alındı
- Mehta, S. N. (2020). Estimation of Consumption and Saving Functions for India An Econometric Analysis. *Studies in Indian Place Names*, 40(3), 878-883.
- Nikbin, B., & Panahi, S. (2016). Estimation of Private Consumption Function of Iran: Autoregressive Distributed Lag Approach to Co-integration. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(2), 653-659.
- Pehlivan, G. G., & Utkulu, U. (2007). Türkiye'nin Tüketim Fonksiyonu: Parçalı Hata Düzeltme Modeli Bulguları. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 14, 39-65.
- Sen, A. (2003). On Unit-Root Tests When the Alternative Is a Trend-Break Stationary Process. *Journal of Business & Economic Statistics*, 21(1), 174-184.
- Sinclair, T., Joutz, F. L., & Stekler, H. O. (2009). *Can the Fed Predict the State of the Economy?* George Washington University. Institute for International Economic Policy. 05 13, 2020 tarihinde <https://core.ac.uk/download/pdf/6291602.pdf> adresinden alındı
- Tekin, İ. (2018). Sensitivity of Consumption to Current Income in Developing Countries: An Empirical Reinvestigation of Absolute Income Hypothesis. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(1), 48-62.
- Uysal, E. M. (2017). *Makro İktisat* (11. Baskı b.). Ankara: Murat Yayınları.
- Yamak, R., Yamak, N., & Erkan, E. (2019). Tüketim Fonksiyonu ve Tüketici Güven Endeksi. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(9), 511-532.
- Yıldırım, Z. (2015). Krediye Erişim ve Toplam Tüketim Fonksiyonu. *Ege Akademik Bakış*, 15(2), 239-252.